

A Cseh-és Morvaországban szórványban élő magyarságról

2008.05.17.

Hyvnar Anna előadása az alsóbodoki szórványkonferencián: A mai Csehország területén élő magyarok valójában Cseh-, Morvaország és Szilézia nem eredeti lakosai. A magyar nemzeti kisebbség cseh területen a történelmi fejlődés eredményeként jött létre a volt Csehszlovákia két önálló államra, Csehországra és Szlovákiára való felosztásával.

A csehszlovákiai, pontosabban szlovákiai magyarokból, akik a volt közös föderatív ország nyugati részeiben éltek, vagy dolgoztak, gyakorlatilag 1993. január 1-től egyik napról a másikra csehországi magyarok lettek anélkül, hogy ezt szorgalmazták, vagy szerették volna. De ez a hasonlatosság jellemző a Csehország területén élő többi nemzeti kisebbségre is, amelyek alapbázisa azonos a magyarokéval.

Ezért is érdekes, hogy ezen múltunkra visszatekintve a csehországi magyarok esetében jogi szempontból anyaországgként nem Magyarország, de Szlovákia szerepel. Közismert, hogy Szlovákia létrehozott egy törvényt a külföldi szlovákokról, és magát a polgári alapelveken megalakuló országnak tartja. A múltban a csehországi magyarok is Szlovákia teljes jogú polgárai voltak, ugyanúgy mint a mai csehországi szlovák polgártársaink. Ezért lehet, hogy nem lenne alaptalan a pozsonyi parlamentnek egy, a külföldre került szlovákiai magyarokról szóló és jóváhagyó törvényjavaslatot benyújtani.

Most pedig rátérnék a csehországi magyarok szerveződését illető térségre.

Cseh, Morvaország és Szilézia területén a rendszerváltás előtt 1989-ig az ott élő magyarságnak nem voltak önálló szervezetei. Különböző is, a magyarok nagyobb számú bevándorlása cseh, morva és sziléziai területekre inkább csak a múlt század 20-as éveitől van dokumentálva. Az ötvenes évek elején Nyugat-Csehországban, ahová 1945 után kényszermunkára több mint 40 ezer szlovákiai magyart deportáltak, létrejött egynéhány helyi kultúrszervezet a CSEMADOK-nak, de ezek fennmaradása - különböző okokból - csak rövid ideig tartott. Tehát az ötvenes évek közepétől egészen a rendszerváltásig a föderatív ország cseh területein csupán két nem hivatalos diáktársulat működött. Az egyik Prágában, az Ady Endre Diákkör, a másik Brünben, a Kazinczy Ferenc Diákkör. Más magyar társadalmi és kulturális élet ebben az időben cseh területen nem létezett.

Jobb helyzet állt elő rögtön a „Bársonyos Forradalmat“ követő tavasszal, amikor az ott élő magyarok elindították szerveződésüket. Első szervezetként 1990. február 24-én Prágában megalakult a Cseh-és Morvaországi Magyarok Szövetsége, amely a mai napig is fennáll, és a csehországi magyar kisebbség továbbra is legszámosabb szervezete. A Szövetség kultúr-társadalmi alapokra épül. Tevékenységének fő célja számotartani a Csehország területén élő magyarokat, lehetőségei szerint szervezni kultúr- és társadalmi életüket, elősegíteni nemzeti identitásuk, anyanyelvük megőrzését, tartani a kapcsolatokat a Szlovákiában, Magyarországon és más országokban élő magyarokkal - Szövetségünk tagja a Nyugat-Európai Országos Magyar Szervezetek Szövetségének, - de nem utolsósorban együttműködni a magyar-cseh kapcsolatok kialakításában az élet különböző területein.

Jelenleg öt városban működnek alapszervezetei: Prágában (1992), Ostravában (1992), Brünben (1993), 1995-től a múlt év végéig Litoměřicében, sajnos itt megszűnt, mivel fogyott a tagságuk, és a maradék tagság belépett a legfiatalabb, de jelen pillanatban a legaktívabb alapszervezetbe, amely 2002-ben alakult meg Teplicében. Ezenkívül 1997 óta működik alapszervezet Csehország legnyugatibb részében, Pilzenben. A helyzet nem egészen kielégítő számunkra, hiszen ezidáig nem sikerült megszervezni a Karlovy Vary, Sokolov, Cheb környékén élő számottevő magyarságot. Szövetségünknek kb. 500 bejegyzett fizető tagja van, de rendezvényeiken megjelenik mintegy 2500 személy is. Hogy ez elég, vagy kevés, nézet kérdése.

A kilencvenes évek elejétől Csehországban hatékonyan működik Szövetségünkön kívül a nemzeti kisebbségek politikai mozgalom magyar szekciója, az Együttélés, melynek legjelentősebb részét a lengyel kisebbség alkotja, de ez időben országos elnökét a magyar kisebbségből választotta. Néhány évvel ezelőtt megalakult a Csehországi Magyar Gazdasági Társulat, tevékenységet fejt ki a Rákóczi Alapítvány, az Iglice társulat, és újabban a Görgey Artúr Társulat. Tavaly novemberben megalakult a Csehországi Magyar Orvosok és Gyógyszerészek Társulata is. Az egyes szervezetek közötti együttműködés kedvező szinten van, és több esetben a tagság is fedi egymást.

A tevékenység legjelentősebb része a rendszeres klubtalálkozók keretén belül zajlik. Vannak helyi szervezetek, amelyek saját bérelt klubhelyiségekkel rendelkeznek, ezeknél általában rendszeresen hetente vannak klubtalálkozók, máshol havonta. Ez a tevékenység igazából a tagok felé irányul, itt van számukra lehetőség az anyanyelv gyakorlására, a hagyományok megőrzésére.

A cseh nyilvánosságot célozzák meg a már jól bevált Magyar Kulturális Napok bemutatói, amelyek jelentős, széleskörű műsorsorozatból tevődnek össze, és minden évben összesen kerülnek megrendezésre Prágában, Brünnben, Ostravában és Teplicében. Érdemes kiemelni teplicei szervezetünket, itt ugyanis tavasszal is, a fürdőszézon megnyitásakor, jelentős magyar kultúrműsorok bemutatójára kerül sor, szoros támogatásban a város vezetősége által.

Kultúrrendezvényeink száma évente meghaladja az ötvenet, és az érdeklődés irántuk növekvő tendenciát mutat. Már hagyománnyá és közismertté váltak a magyar bálók Prágában, Brünnben, Ostravában, az említett Teplicében pedig évente kétszer. A prágai, valamint a brünni alapszervezetekben folklórtáncscsoportok is létrejöttek: Prágában a Nyitnikék, Brünnben pedig Tiszavirág és Kőrös elnevezéssel.

Országos jelentőségű rendezvényeink nincsenek, kivételként szolgálhat az évente egyszer megrendezésre kerülő, nyárvégi, közkedvelt hétfégi művelődési tábor tagjaink részére, amelyen értékes előadások hangzanak el a történelem, a kultúra, az irodalom területéről, valamint bemutatók a képzőművészet és a magyar népművészet területéről.

Gyakran aktívan bekapcsolódunk a különböző helyi jellegű rendezvényekbe, vagy a más nemzeti kisebbséggel rendezett közös programokba. Itt megemlíthető a "Prága a nemzetek szíve" elnevezésű folklórfesztivál, vagy a fentiekben már megemlített teplicei fürdőszézon ünnepélyes megnyitója.

Tekintettel a tényekre, hogy a magyar kisebbség Csehországban egyetlen térségben sem alkot nagyobb, egyöntetű közösséget, így tehát a magyar tannyelvű iskolarendszer nem jöhet számításba. Prágában mégis sikerült megalapítani egy nem hivatalos magyar óvodát, és már több éven keresztül látogathatják a kisgyerekek, ahol játékos formában gyakorolják a magyar nyelv használatát is. A múltban próbálkoztunk cserkészegyesület megalapításával is, de ez a csekély érdeklődés miatt sikertelen maradt.

Lehetőségeink szerint figyelmet fordítunk a magyar vonatkozású történelmi emlékhelyeknek is.

A mírovi Rabtemetőben tíz évvel ezelőtt emléktáblát állítottunk a felvidéki magyarság érdekeit védő politikusként, néhai gróf Esterházy Jánosnak, akit a kommunista rendszer jogtalanul elítélt, és aki mártírhálált szenvedett 1957. március 8-án az észak-morvaországi Mírov községben található, Csehország egyik legszigorúbb börtönében.

A Prágához közeli két falvacskában a Prágai Magyar Református Gyülekezet hívei a kilencvenes évek folyamán megjavíttatták a síremlékeiket három jelentős lelkésznek, akik a 18. és a 19. században éltek és cseh környezetben szolgáltak: Végh Jánosnak, Molnár Endrének és Tardy Mózesnek.

A II. világháborúban Csehország területén elesett magyar katonák síremlékeit rendszeresen, minden év májusában megkoszorúzzák a prágai alapszervezet tagjai, ugyanúgy Prágában a Kis Oldalon a II. Rákóczi Ferenc tiszteletére elhelyezett emléktáblát március 15-én.

Elmondhatjuk, hogy 1993 óta nemzetiségi, kulturális és közéleti lapunk, a Prágai Tükör kiadója vagyunk, amely évente ötször jelenik meg ezer példányban. A brünni alapszervezet évente kétszer jelenteti meg Brünni Futár elnevezésű helyi tájékoztatóját.

1990-től a mai napig vagy húsz könyvet sikerült megjelentetnünk. Egynéhány Szövetségünk igyekezetének köszönhetően látott napvilágot, de valamennyit magánszemély kivitelezett. Talán a legjelentősebbként kezelhetjük a „Maďaři v České republice 1918 – 1992“ (Magyarok a cseh társadalomban 1918-1992), melynek szerzői Petr Sadílek és a Cseh-és Morvaországi Magyarok Szövetsége első elnöke, Csémy Tamás voltak. A mű 1993-ban mindkét, tehát cseh és magyar nyelven is megjelent. A könyv egy szociológiai felmérés eredményeit tükrözi, amely a Csehországban élő magyarok helyzetét térképezi fel. Jelleget tekintve ezen a területen ez az eddigi egyetlen kiadvány.

A könyveken kívül az elmúlt években több zenei hordozót adtunk ki, több filmet, video-, DVD-anyagot vettünk fel tevékenységünkről.

Ismereteket lehet szerezni rólunk Szövetségünk honlapján, melynek címe:

<http://www.csmmsz.org>.

Az együttműködést Csehország központi szerveivel, de hasonlóan a helyi és megyei szervekkel, megfelelőnek tartjuk. Képviselve vagyunk a Cseh Kormány mellett működő Nemzetiségi Kisebbségek Tanácsában, ennek különböző albizottságaiban, valamint a Cseh Kulturális Minisztérium és Iskolaügyi Minisztérium kisebbség-érdekvédő szakkommisszióiban.

Mindennel azért mi sem vagyunk elégedettek, támogatnánk egy nemzeti kisebbségi törvénymódosítást, amely konkrétan határozná meg az egyes ránk vonatkozó rendeleteket. Szükséges lenne a nemzetiségi lapok kiadását illető támogatási rendelet megváltoztatása. A jelenlegi állapot ugyanis, amikor minden évben újra kérvényezni kell, nem nyújt biztonságot a támogatásról, és nehezebbé teszi a hosszabb távú tervezését a lapkiadásnak. Gondokat okoz továbbá az a tény, hogy a támogatás 30 %-át saját forrásból kell megszerezni. Ezt az arányt a többi nemzeti kisebbséggel együtt magasnak tekintjük.

A cseh TV-csatornák figyelmét a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatban, melyek az összlakosság kb. 10 %-át képezik, elégtelennek tartjuk, már csak abból a szempontból is, hogy mi is tévéelőfizetők vagyunk az országban.

Az utolsó népszámlálás eredményei szerint, amely 2001-ben történt, Csehországban magyar nemzetiségűnek 14.672 személy jelentkezett, amely 26 %-os csökkenést jelentett az 1991-es eredményekkel szemben. Ez a valóság érezhető volt a többi kisebbségnél is, és ennek egyik okaként szerepel többek között az a tény is, hogy ez az adat a népszámlálási íven nem volt kötelezően kitöltendő. Ebből kifolyólag és több szakember nézete szerint jelenleg Cseh-, Morvaország és Szilézia térségében kb. 25 ezer magyar nemzetiségű polgár él. Legsűrűbb a magyar nemzetiségű polgárok részaránya a morva-sziléziai (2514), az Ústí nad Labem-i (2106), a közép-csehországi (1854), a prágai (1671) és a Karlovy-Vary-i (1557) megyékben.

A csehországi magyarok között sok az idősebb személy és kevés a gyermek. Tekintettel a többnyire vegyes házasságokra, a gyermekek már általában cseh nemzetiségűek. Ez mind arra mutat, hogy a csehországi magyarság gyakorlatilag nem képes önreprodukcióra, vagy gyarapodásra. A jövő helyzete nagyban függ majd a csehországi lehetőségektől, és attól, hogy mennyiben játszanak majd szerepet a migrációban a szlovákiai, vagy a magyarországi magyarok irányába.

Végezetül néhány megjegyzést a Cseh-és Morvaországi Magyarok Szövetsége finanszírozásáról.

Központi szinten pályázati kiírások alapján szerezhettünk támogatást kulturális-információs tevékenységünkre, valamint a Prágai Tükör nemzetiségi lapunk kiadására a cseh Kulturális Minisztériumtól. Helyi, megyei szinten az egyes alapszervezeteink pályázhatnak önállóan rendezvényeikre.

Igyekezünk kihasználni a lehetőséget magyarországi pályázatok beadására, és az utolsó két évben igen eredményesek voltak ilyen irányú próbálkozásaink.

Tagdíjunk aránylag alacsony, ezzel az összeggel az egyes alapszervezetek önállóan rendelkeznek.

Röviden talán ez a legfontosabb tudnivaló a csehországi szórványban élő magyarokról és szerveződésükről.

Köszönöm, hogy meghallgatták előadásom.

Ablak bezárása